

ВІДГУК
офіційного опонента доктора філологічних наук, професора
ТАРНАШИНСЬКОЇ ЛЮДМИЛИ БРОНІСЛАВІВНИ
на дисертацію

ЄГОРЧЕНКО МАРГАРИТИ ОЛЕГІВНИ
«КОНЦЕПЦІЯ ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТУСА:
КОНТЕКСТИ РОЗУМІННЯ»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література

Дисертаційна робота Маргарити Єгорченко «Концепція поетичної творчості Василя Стуса: контексти розуміння», подана на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література, поповнила чималий компендіум досліджень, в центрі якого – одна з найяскравіших постатей української та світової літератури ХХ ст. Постать, жаль, і досі належно не окреслена й не поцінована – попри певні зусилля окремих дослідників як в Україні, так і поза її межами. Це можна пояснити цілим комплексом причин, однак більш продуктивною бачиться спроба ревізувати набутки, хай і не завжди комплексно вичерпні та всеосяжні.

Звісно, ця робота молодої дослідниці з заявленою цілком конкретною проблематикою не може претендувати на всеосяжність осягів, проте значною мірою наближає нас до розуміння такої непересічної й непростої постаті, як В. Стус. Очевидно, лише тоді, коли всі такі продуктивні «наближення» буде напрацьовано й засвоєно, і виникне та синергія бачення/розуміння/аналізу, яка дозволить створити таку дослідницьку працю, яка розкриє всю глибину й особливість цього геніального поета, котрий, на жаль, не мав можливості розкрити весь свій поетичний і філософський потенціал, аби принести справжню славу нашій національній літературі в світі. Тому, звісно, маємо цінувати й підтримувати всі такі індивідуальні дослідницькі зусилля, особливо

тоді, коли вони базуються на уважному вивченні текстів. Праця М. Єгорченко є саме такою: текстоцентричною, в фокусі якої перебувають різноманітні тексти В. Стуса – від літературно-критичних статей і віршів (зокрема, й у різних редакціях та начерках, з-поміж них і неопублікованих) – до епістолярію і конспектів. Сумлінно опрацьовані й осмислені, пропущені крізь оптику бачення численними дослідниками творчості В. Стуса, вони заклали добрий фундамент розуміння цього поета, що дає право на певні спостереження й висновки.

Не можу не зіннатися, що протягом усього часу читання рукопису мене не покидало відчуття, що молода дослідниця мала певні проблеми з визначенням і формулюванням теми дисертації, однак, попри всі труднощі з концептуалізацією й організацією матеріалу, все ж зуміла визначити й окреслити той фокус і смисловий центр, що дозволив їй не тільки згрупувати зібраний та опрацьований матеріал, а й запропонувати логічні спостереження й пропозиційні (максимально близькі до реальності) версії. Таким фокусом і смисловим центром, крізь які «просіюється» фактологічний матеріал, стала Стусова концепція поетичної творчості. Попри те, що маємо перед собою розвідку про природу індивідуальної творчості, роботу цілком можна назвати дисертацією-реконструкцією – і цьому є багато причин, про які йтиметься далі. Власне, і сама дослідниця це розуміє й підводить до такого відчуття свого читача, коли зазначає: «Концепція поетичної творчості Василя Стуса не є готовим конструктом, її можливо лише реконструювати, відтворити, «визбирати» із різних текстів автора – літературознавчих праць, віршів, перекладів, листів, нотаток» (С.14), аби довести, що вона є «системою його уявлень про природу творчості – її джерела та механізми, онтологію та аксіологію; про етичні та естетичні засади мистецтва; про постати поета – його особистість, чесноти, роль у суспільстві, стосунки поета і влади, долю українського поета» (С. 156). Тож цю концепцію вона розглядає «як текст, як

плетиво ідей та мотивів», інакше кажучи, як «плетиво нарації ідентичності», за формулюванням польської дослідниці М. Попель (С. 21), що «формувалися та змінювалися під впливом різних факторів – інтелектуальних зацікавлень поета, його оточення, контексту доби, його власної біографії» (С. 15), а сама поетична творчість направду стала центральною справою й основним мірилом цінності життя для В. Стуса. І в цьому є сенс: адже йдеться про «плинну» самоідентичність, яка супроводжує самовимогливого й допитливого митця протягом цілого життя, метою якого є «самособоюнаповнення» й саморозгортання у контексті своєї доби, а осмислення себе як поета й справді, як слушно зазначає дисертантка, було інтенсивним, складним і нелінійним процесом. Звідси – й формульовання актуальності запропонованого дослідження, де концепцію поетичної творчості В. Стуса і контекстів її розуміння вона визначає тим, що адекватне осмислення поетики автора й створеного ним художнього світу потребує виявлення основи його творчих інтенцій, розуміння того, чим є для нього сама творчість. Тому, на її переконання, така реконструкція є одним із важливих етапів у створенні досі не написаної творчої біографії поета.

Тож обравши предметом дослідження концепцію поетичної творчості В. Стуса та реконструюючи її у становленні та розвитку (і це заявлена основна мета дослідження), М. Єгорченко поставила перед собою кілька завдань: висвітлити історію дослідження питання у стусознавстві; простежити формування та визначити етапи розвитку концепції поетичної творчості В. Стуса; проаналізувати чинники цього процесу; визначити ключові контексти розуміння концепції його поетичної творчості і, нарешті, дослідити мотивно-тематичний комплекс «творчість» у його поезії, зокрема, уявлення В. Стуса про свою постать поета. У поле її зору й аналізу (як об'єкт дослідження) потрапив увесь корпус оригінальних поетичних текстів В. Стуса: вірші з усіх збірок поета, а також тексти, що не увійшли до окремих збірок; різні редакції та

начерки поезій; деякі неопубліковані начерки; поетичні переклади автора (відповідно до мети і завдань роботи); крім того, літературознавчі праці автора, його листи, щоденникові записи, нотатки, конспекти; окрім опублікованих текстів залишено також неопубліковані архівні матеріали – і вже це викликає повагу й довіру до проробленої роботи. У цьому їй сприяли герменевтичний, порівняльно-типологічний, порівняльно-історичний (генетико-контактний) і біографічний підходи; а також інтертекстуальний і мотивно-тематичний аналіз поетичних текстів. Зокрема, на основі герменевтичного підходу творчість В. Стуса інтерпретована як цілісний текст, у якому виокремлено елементи його концепції поетичної творчості. Порівняльно-історичний і порівняльно-типологічний методи дозволили їй дослідити й відтворити Стусову рецепцію творчості улюблених його поетів, виявити впливи філософії екзистенціалізму та елементи модерністської естетики. Інтенсивне застосування біографічного підходу допомогло простежити, як на формування цієї концепції, зокрема на інтерпретацію ідеї «життєтворчості» впливали обставини життя Василя Стуса. Однак, оскільки робота виходить поза межі власне історії української літератури й вторгається в царину літературних перегуків у світовому контексті, авторка вдається до інтертекстуального аналізу, що дозволило реконструювати кроскультурний діалог і виявити автоінтертекстуальні реляції в межах окресленої теми. Все це в сумі допомогло продуктивно скористатися мотивно-тематичним аналізом поетичних текстів і показати, як елементи цієї концепції виявлялися у корпусі віршів В. Стуса. У теоретико-методологічному підґрунті роботи – принципи герменевтичної інтерпретації літературних творів (Г.Г. Гадамер, М. Гайдеггер), семіотична концепція тексту (Ю. Лотман), окремі аспекти теорії інтертекстуальності (О. Жолковський, І. Смірнов), діалогічна концепція М. Бахтіна, дослідження з історичної поетики (С. Авєрінцев, М. Гаспаров, П. Грінцер, О. Михайлов), праці з поетики модернізму, зокрема українського (В. Моренець, Т. Гундорова), дослідження поетики Б. Пастернака (Л. Горелік, О. Жолковський, Б. Гаспаров, О. Сєдакова, І.

Смірнов, А. Якобсон, К. Поліванов), дослідження поетики Р.М. Рільке (Ю. Лілєсв, Л. Кравченко, М. Попель, W. Rehm, M. Schmidt-Ihms), а також низка стусознавчих праць українських материкових та еміграційних дослідників.

Окресливши ці й інші обов'язкові моменти у **ВСТУПІ**, авторка вдається до історії питання, пропонуючи досить широкий огляд стусознавчих праць із огляду на предмет тем і проблем, пов'язаних із концепцією поетичної творчості В. Стуса, виокремленою нею як автономної дослідницької сфери (перший розділ **«КОНЦЕПЦІЯ ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТУСА ЯК ПРОБЛЕМА СТУСОЗНАВСТВА»**). Цей розділ розпадається на кілька окремих підтем, що дозволило систематизувати напрацювання попередників, дати їм характеристику й, що важливо для дослідниці, «вилущити» раціональне зерно для запропонованого нею дослідницького ракурсу.

З-поміж тих, хто має помітні дослідження, дотичні до концепції поетичної творчості (підрозділ 1.1. «Коло проблем, дотичних до концепції поетичної творчості, у працях стусознавців») у період від кінця 1980-х рр. до сьогодення, вона особливо вирізняє публікації М. Царинника, Ю. Шевельова, котрі, власне, й поклали початок стусознавству, М. Коцюбинської (що особливо важливо), Ю. Бедрика, К. Москальця – останні, зокрема, чи не першими апелювали до європейської філософії й літератури, Г. Колодкевич, І. Онікінко, А. Акіллі. Окремо розглядається проблема митця в контексті естетико-художньої еволюції В. Стуса (підрозділ 1.2. «Проблема митця в контексті естетико-художньої еволюції Василя Стуса») на прикладах (та особливостях висвітлення теми) дисертаційного дослідження В. Біляцької, студій В. Просалової та Л. Артеменко; перша, до речі, під кутом нищівної критики, хоча, знаючи цю роботу та її слабкі місця, все ж хочу зазначити, що ця дослідниця фактично була з-поміж першопрохідців (час захисту дисертації 1999 р.) і, власне, ставила швидше оглядову мету на рівні постановки актуальної проблеми, ніж вибудовування конкретної концепції; до того ж, тут

треба враховувати й тогочасний стан літературознавчої науки й наявні тенденції, які швидше мали адаптивно-розвідувальне, ніж відкривавче спрямування. І насамперед авторка оглядає рецепцію літературознавчих праць поета (підрозділ 1.3. «Рецепція літературознавчих праць Василя Стуса науковцями-філологами»): тут у поле зору молодої дослідниці потрапляють студії О. Солов'я, Ю. Бедрика, М. Коцюбинської, В. Просалової, Г. Колодкевич, О. Рарицького, Л. Тарнашинської, А. Аккілі з вирізнянням основного змістового «нерву» в кожній з них. окремо розглядається концепція поетичної творчості В. Стуса у контексті модернізму (підрозділ 1.4. «Концепція поетичної творчості Василя Стуса у контексті модернізму») крізь призму праць Т. Гундорової, В. Моренця, А. Акіллі. Тут авторка поділяє погляди попередніх дослідників щодо того, що саме концепція поетичної творчості і наскрізний мотив месії (і месіанства) поета у творчості В. Стуса засвідчує його зв'язок з модерністкою культурною парадигмою, наголошує на тому, що однією з центральних постатей у цьому контексті є постать Р.М. Рільке з його образом Орфея, який і в поезії В. Стуса актуалізується під впливом австрійського поета: тут вона також апелює до низки публікацій відомих дослідників (О. Тарнавський, Б. Рубчак, К. Москалець, Л. Кравченко, Н. Лисенко, В. Щербатюк, Н. Загоруйко).

Досить продуктивним з погляду спостережень і логічних засновоків основної зasadничої тези дисерантки є другий розділ **«ФІЛОСОФСЬКА, ЕТИЧНА ТА ПОЕТОЛОГІЧНА ВІЗІЇ ТВОРЧОСТІ У ТЕКСТАХ ВАСИЛЯ СТУСА»**, де вона звертається до біографії В. Стуса і сукупності категорій, які визначають онтологічний та аксіологічний виміри творчості у його трактуванні. Користуючись тезою Ю. Шевельова та інших дослідників щодо значення біографії В. Стуса для осмислення його творчості, авторка розглядає історію життя поета як відправну точку для реконструкції його концепції поетичної творчості (підрозділ 2.1. «Біографія Василя Стуса як один із контекстів

розуміння його концепції поетичної творчості»), з'ясовуючи й уточнюючи при цьому періодизацію його життєвої й творчої біографії як фактор інтенсифікації чи пригасання творчої енергії й самореалізації. Одним із визначальних мотивів дисертантка називає мотив «народження нового», який порівнює з мотивом «другого народження» у Й.В. Гете і Б. Пастернака, детально аналізуючи ці етапи творчого шляху у кожного з них. У випадку В. Стуса, як підкреслює М. Єгорченко, «народження нового» відбувалося за гранично складних обставин конфлікту поета і влади, якому також передувала глибока криза, викликана як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками; але сам мотив «народження нового» в його поезії відсилає радше до «внутрішнього перетворення і переосмислення» власного таланту. Для того, аби простежити формування поглядів В. Стуса на поета й поезію, дисертантка звертається до ідеї «життєтворчості» як культурного феномена, що вперше оформився в естетиці романтизму, звузивши фокус дослідження до літературознавчої проблематики (спираючись при цьому на дослідження Ю. Лотмана, І. Паперно, Є. Худенка та ін.) і визначивши джерела рецепції та розвитку цієї ідеї В. Стусом, вплив знакових для поета постатей на осмислення життєтворчості. Адже, на її переконання, це великою мірою вплинуло на формування поглядів В. Стуса щодо специфіки поета й поезії. Два важливих «поняття Стусової біографії», як це формулює М. Єгорченко, а саме кшталтування і чесність (за Д. Стусом) радше належить до рис характеру, що визначають цю біографію. Проте годі заперечити, що В. Стус творив власну біографію, що стала подієвою канвою, всередині якої він формував власну концепцію поетичної творчості, рефлексував щодо власної творчої ідентичності. Тут, звісно ж, є всі підстави апелювати до вирізnenого у вступі поняття польської дослідниці М. Попель «плетиво нарації ідентичності», однак з якогось моменту дослідниця, на жаль, втрачає з ним зв'язок і не намагається обґрунтувати концепт ідентифікації подальшим розвитком дослідження, хіба подає саме фактологічне «плетиво нарації» у формі біографічних колізій, цитацій, спостережень тощо.

У межах модерністської ідеї життєтворчості детально розглянуто вплив на Стусову естетику Б. Пастернака (зокрема збірка «Сестра моя – жизнь», «Охоронна грамота»), Р.М. Рільке (ляйпцигський тритомник 1959-1963 рр., а також книжку 1971 р., що містила прозу, листи і вірші про мистецтво), М. Цветаєвої (зокрема есей «Мистецтво в світлі совісті») – від захоплення цієї лектури В. Стусом до окремих його «звинувачень» своїх попередників у літературності тощо (Хоча на рівні цих імен певною мірою простежується помітний перегук із напрацюваннями Т. Михайлової).

Комплекс етичних настанов, за якими В. Стус будував свою поведінку, формуючи таким чином власну біографію, справедливо зазначає молода дослідниця, починає артикулюватися на початку 1960-х рр. і остаточно формується у період попереднього ув'язнення поета перед першим судом над ним 1972 р. При цьому вона вирізняє такі основні категорії, що визначали особистість В. Стуса і стали його творчими самонастановами (власне, загальнолюдські аксіологічні цінності, як-то добро, щирість, справедливість, любов, працьовитість, осмислення життя як страждання, засади гуманізму), і джерелом таких чеснот називає період дитинства, яке, цілком справедливо, відіграє символічну роль у самостановленні поета. Авторка доводить, що Стусова концептуалізація власної творчості відбувалася на рівні літературознавчих текстів, поезії і навіть відзеркалена в назвах основних збірок поета, а також впливала на поведінкові стратегії. І крізь цю призму розглядає комплекс ідей, з яких постає концепція поетичної творчості, центральною ідеєю якої є настанова «бути собою» (підрозділі 2.2. «Онтологія та аксіологія поетичної творчості у трактуванні Василя Стуса»).

Вирізняючи такі константні для всіх періодів творчості В. Стуса питання, як місія поета, його відносини з владою і народом, осмислення власної поетичної ідентичності, дисерантка розглядає цей комплекс питань у третьому розділі **«ПОСТАТЬ ПОЕТА В ХУДОЖНЬОМУ СВІТІ ВАСИЛЯ СТУСА»**.

Своє дослідницьке завдання вона вбачає в тому, щоб знайти баланс між задекларованим зізнанням В. Стуса у передслові «Двоє слів читачеві» «поетом себе не вважаю» і самовідчуттям необхідності творчої самореалізації, що зрештою виливається у переконання своєї творчої місії – власне, саме останньому моменту присвячено окремий підрозділ (3.1. «Місія поета в осмисленні Василя Стуса»). Досить складні для пояснення психологічні моменти, як-то, з одного боку, прагнення відгородитися від усталеного в 1960-х рр. уявлення про поета-громадянина, а з другого – як вияв Стусового переживання своєї «нереалізованості», невизнаності як поета, і водночас дистанціюватися «від постаті поета як «фаворита природи», обранця долі», здатного піднести «над своїм часом і зазирнути у вічність», молода дослідниця потверджує прикладами зі Стусової поезії й апелює як до неоромантичного образу поета, так і до образу поета-самітника, наголошуючи на найбільш близькому для поета самовідчутті поета-жертви.

Дисерантка наголошує (і підтверджує це текстами) на тому, що однією з наскрізних для В. Стуса стає етична настанова «поет повинен бути людиною», яка єднає його з Б. Пастернаком і Р.М. Рільке, а також гуманістичне розуміння творчості поета, що пов'язує не тільки зі специфікою безправного життя в колишньому СРСР, а й із контекстом повоєнної Європи, де набирали потужності гуманістичні тенденції (свідченням чому є есей Ж.-П. Сартра «Екзистенціалізм – це гуманізм» та «Лист про гуманізм» М. Гайдегера). У цьому контексті розглядаються Стусові міркування, висловлені у листі до сина, про те, що «людина – твориться, самонароджується». Простежуючи еволюцію самостановлення поета, апелюючи до Стусових міркувань на цю тему в одному з листів до сина, дисерантка звертається до ідеї Сартра у згаданому есей людини як «проєкту», проте, на щастя, не надто розгортає її, можливо, інтуїтивно відчувши, що насправді людина – це більше ніж проект, а швидше доля (на темі долі вона також детально зупиняється,

пов'язуючи її фактично з усвідомлюваною месійністю). Авторка простежує шлях поета від невіри у свою творчу потугу до абсолютноного переконання в тому, що його твори читатимуть нащадки – так хронологічно вибудовується розуміння поетом своєї месійності.

Ненова для стусознавства й досить непогано розроблена тема «поет і держава» та «поет і народ» у рецепції В. Стуса (підрозділ 3.2. «Теми «поет і держава» та «поет і народ» у рецепції Василя Стуса») у «виконанні» М. Єгорченко заграла новими сенсами завдяки погляду на ці проблеми крізь текст дослідження «Феномен доби (Сходження на Голгофу слави)», що дає змогу через інтерпретацію постаті Павла Тичини, чий поетичний голос був деформований в умовах тоталітарної влади, розглянути проекцію всього комплексу цих проблем в історичному контексті 1960–1970-х рр. Роздуми про П. Тичину авторка розглядає як частину складної теми, якою тривалий час переймався В. Стус: роль і доля поета та його взаємини із суспільством в історії національної літератури, або ж феномен українського поета, зокрема, ю феномен жертви/прокляття, наголошуючи, що особливу актуальність ця тема мала в ранній період творчості В. Стуса.

Принагідне зауваження поза дисертаційним текстом: на жаль, останнім часом у літературознавчому полі помітне тяжіння до напрацювання тенденції, що характеризує В. Стуса нібіто як апологета російської літературної традиції, хоча і в контексті традиції європейської; наскільки це відповідає глибинному відчуттю Стусового слова – велике питання. Тому відрадно, що дисерантка не обмежується впливами на формування Стусового «самонаповнення» контекстом російської літератури. І хоча вона розглядає зв'язок В. Стуса, наприклад, із Т. Шевченком не так на рівні поетичних текстів (що таки варто було би зробити), як на рівні Стусового конструювання творчої автобіографії, апелюючи до передмови до збірки «Зимові дерева» «Двоє слів читачеві» (хоча є підстави це поле дослідження розширити за рахунок поетичних текстів), усе ж

це наближає проблему до національних джерел, які неможливо ні «скасувати», ні оминути у творчій біографії В. Стуса. Також добре, що дослідниця хоча б принагідно наголошує також на сковородинівських алюзіях, ілюструючи прихильність поета до Григорія Сковороди протиставленням «світу душі» світові зовнішньому, химерному й ворожому у вірші «Я так і не збагнув», що апелює до автоепітафії Сковороди; алюзіями на «Сад божественних пісень» сповнені тексти збірки «Зимові дерева», у якій домінує мотив любові до Божого «світу білого», що став для поета забороненим. Однак лише постаті П. Тичини й В. Свідзинського стали тим повноцінним світоглядним дзеркалом національного заломлення проблеми, яке допомогло дисертантці вияскравити постать самого В. Стуса. Так, з постаттю В. Свідзінського авторка пов'язує насамперед проблему індивідуалізації поета, розкриває розуміння поета як самітника. З цих контекстів висвітлення трагічної долі українських поетів випливає ще один аспект розуміння творчої долі як жертвості – теми, що поновому осмислювалася в історичному контексті 1960-1970-х рр.

Самоосмислення В. Стуса, що відбувалося на тлі осмислення теми ролі і долі поета та його взаємин із суспільством в історії національної літератури, або ж феномена українського поета, в контексті якої розглядаються роздуми про П. Тичину, лише пунктирно прокреслено тлом людей, які творили в один час із поетом. Виняток становить хіба Ліна Костенко (ще хіба принагідно й епізодично В. Симоненко, І. Драч), тема якої органічно вписується у контекст проблеми «поет і народ». Так, у начерках до незавершеної статті «На чорних вітрах веремій» В. Стус робить висновок про фатальність долі і приреченість українського поета, змушеного обстоювати національне буття: «одне з найбільших проклять – бути українським поетом» (власне, тут і розгортається колізія нібито «проекту» людського життя й реальної долі, на яку впливає багато чинників).

Окремий інтерес становлять «Додатки», що репрезентують документи з Фонду В. Стуса № 170 Архіву відділу рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України; так само дуже важливими є посторінкові примітки, які розгортаюту систему суттєвих уточнень.

Не можу не зазначити, що працю Маргарити Єгорченко я читала в великим інтересом і естетичним задоволенням: зaimпонували широкий фактологічний матеріал, легкість викладу матеріалу з логічними й природними переходами між темами/абзацами, коли відсутня натужність вислову, властива багатьом сучасним дисертаціям. Аж до третього розділу, де, окрім того, що губиться опертя на заманіфестовану на початку тезу «плетиво нарації ідентичності» М. Попсьль, забагато повторюваних цитат. Так, у попередніх розділах, окреслюючи проблему й цитуючи інших дослідників (хоча й тут помітно домінует коментування чужих цитат, тому постійно не покидає думка, що авторці варто було би частіше висновувати свої спостереження й тези безпосередньо із текстів В. Стуса, проявляючи більшу сміливість власних думок), дисерантка постійно повторює (і ці акцентовані повтори, зізнаюся, трохи набивають оскомину), що це питання розглянатиметься далі, в наступних розділах і підрозділах. Але ж це зовсім не означає, що при розгляді тих чи тих означених проблем детальніше слід повторювати ті самі цитати. Для актуалізації порушеного попередньо питання й висвітлення його на новому рівні та в новому контексті існують й інші доступні способи, хоч би розбивка цитати на окремі фрагменти, а не те ж саме блочне їх подання, переказування або ж, принаймні, посторінкове посилання на попереднє цитування (як-от: «як про це вже було сказано на такій-то стор.»). Тобто йдеться про не досить сумлінне редактування роботи на її останньому етапі, що на тлі досить доброго викладу матеріалу спровокає дещо прикре враження. Однак, це, звісно, не першорядний недогляд. З-поміж серйозніших назвала би насамперед такі:

Мені, наприклад, бракує аргументованого теоретичного матеріалу й виразного осмислення концептуального для цієї роботи поняття концепції поетичної творчості, оскільки висвітлення цієї проблеми у вступі є не зовсім достатнім для окреслення цієї літературознавчої проблеми, яка й справді, згідно із слушною заувагою дисерантки у «Вступі», перебуває у сфері інтересів не тільки і не стільки літературознавства, як психології та мистецтвознавства. Натомість авторка пішла легшим шляхом і замість теоретико-методологічного первого розділу запропонувала розлогий огляд стусознавчих праць. Хоча, на мій погляд, усе мало би бути навпаки: огляд праць попередників у вступній статті, а обґрунтуванню теоретичної проблеми слід було би присвятити перший розділ, де цій проблемі «розмежування інтересів» різних дисциплін приділити трохи більше уваги, розставивши деякі теоретико-методологічні акценти.

Певною мірою це слабке місце компенсується широким фактологічним матеріалом, що дозволило молодій дослідниці створити дослідження-реконструкцію з усіма «плюсами» такого підходу: з достатньою хронологією, обґрунтуванням спостережень і навіть із вірогідними версіями там, де на сьогодні неможливо з'ясувати конкретну дату (прикметно, що при цьому авторка розглядає різні ймовірні варіанти датування текстів, зупиняючись на найбільш, з її погляду, ймовірному). Хоча припущення, що В. Стус не читав «Міф про Сізіфа» А. Камю, а знав про цей твір із монографії радянського вченого Самарія Великовського «Границы «несчастного сознания»: театр, проза, философская эссеистика, эстетика Альбера Камю» (М., 1973), можна поставити під певний сумнів: по-перше, образ Сізіфа активно присутній у творчості інших шістдесятників (див., зокрема, поезію Ліни Костенко), по-друге (і це особливо важливо в даному контексті), Іван Світличний у листі до подружжя Гевриків від 5.02. 1969 р.) згадує про те, що А. Перепадя перекладає Камю, тож якісь варіанти перекладу, очевидно, існували у «самвидаві» (див. «Голос доби»:

Книга друга. К., 2008. С. 113). Окрім того, відомо, що шістдесятники активно користувалися польськомовними перекладами з іноземних мов.

Це один «мінусовий» момент: у процесі роботи над дисертацією варто було все ж поцікавитися новітніми системними напрацюваннями щодо проблематики покоління українського шістдесятництва (а не тільки опрацювати праці, пов’язані конкретно з постаттю В. Стуса), де розглядається чимало філософських, аксіологічних, історико-поетикальних та інших контекстів, у які вписано, зокрема, й постать В. Стуса. І тут, як мені видається, колізія нібіто непорозуміння/непоцінування В. Стуса чільними шістдесятниками не є достатньою підставою для такого ігнорування світоглядно-філософського і морально-етичного контексту цієї пасіонарної генерації (натомість авторка спирається тут передусім на людські емоції, що не завжди є переконливою аргументацією). Очевидно, це дозволило б вийти на ширші й, можливо, глибші та цікавіші узагальнення щодо постаті самого В. Стуса. На жаль, поколіннєвий (і надзвичайно важливий) контекст залишився поза увагою – навіть побіжною. А між тим настанова «бути собою», як і низка інших екзистенційних і морально-етичних домінант властива цьому літературному поколінню.

Попри певні слабкі місця роботи Маргариті Єгорченко вдалося заповнити ті прогалини у вивченні творчої спадщини В. Стуса, які дозволяють не тільки краще уявляти його еволюційний творчий шлях, а й стануть поштовхом для подальших стусознавчих студій. Запропонована до захисту дисертаційна робота – самостійне дослідження, яке засвідчує добру орієнтованість у науковій лектурі, спостережливість, належний рівень літературознавчого аналізу та вміння формулювати думки та висновки. Ті зауваження й побажання у контексті достатньо окресленої, актуальної проблематики, неминучі при оцінці будь-якої дисертації, не впливають на

загальне враження від цієї роботи як такої, що має свій пізнавально-аналітичний сенс і варта подального розвитку й поглиблення.

Автореферат Маргарити Єгорченко висвітлює основні положення дисертації та відповідає загальним вимогам. Структура (вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, що містить 194 позиції, два додатки), обсяг дисертаційного дослідження (загальний обсяг становить 182 сторінки, з них – 162 сторінки основного тексту) відповідають вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Дисертаційна праця стала підсумком сумлінної аналітичної роботи, пройшла апробацію, зокрема на численних науково-практичних конференціях, основні результати, одержані при опрацюванні даної теми та викладені в дослідженні, відображені у 7 статтях, з них 6 – у фахових наукових виданнях України, 1 – у зарубіжному збірнику.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.).

7.09.2021 р.

Людмила Тарнашинська,
доктор філологічних наук, професор,
пропіддільний науковий співробітник Інституту
літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

Підпис	І.Ю. Тарнашинська
засвідчує	
Ученій с крепар	
Інституту літератури	
ім. Т. Г. Шевченка НАН України	
« 7 » вересня 2021 р.	